

УДК 811.161.2`271-057.34(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-4.13>

Лариса КОВАЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, завідувач відділу української мови та літератури, мов національних меншин і зарубіжної літератури, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»

kovalenko.l@academia.vn.ua

ORCID: 0000-0002-3076-1279

Світлана ЖАРАЯ

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління та адміністрування, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»

nauka2018@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1829-1673

МОВНА СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ ЯК КЛЮЧОВА РИСА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Формування національно-мовної свідомої особистості громадянина держави в умовах новітнього етапу розвитку українського суспільства відповідає викликам сьогодення. У статті проаналізовано проблему мовної стійкості, яка базується на національних свідомості, освіті, традиціях та культурі, а також співпраці з представниками інших народностей, які проживають на території України. Зокрема акцентовано увагу на важливому питанні формування мовної стійкості керівних кадрів – державних службовців, публічних управлінців, посадових осіб різних рівнів і сфер діяльності, від яких великою мірою залежить організація процесу формування нового національно свідомого покоління громадян та розвиток держави в цілому. Визначено головні фактори та шляхи становлення та розвитку національно-мовної особистості керівника.

Мета статті. Виходячи з аналізу наукової літератури, з урахуванням сучасних національно-політичних реалій в Україні, поставлено за мету дати відповідь на запитання, що пов'язані з чинниками впливу на формування мовної стійкості керівних кадрів, які покликані сприяти підвищенню рівня мовної стійкості громадян.

Методологія дослідження проблеми ґрунтується на поєднанні таких методів, як аналіз, синтез та узагальнення. Теоретичною та методологічною базою дослідження є вітчизняні та зарубіжні наукові праці, присвячені дефініціям «мовна стабільність» та «мовна стійкість». Зазначено, що дієвими методами проведення дослідження мовної стійкості громадян у державі та за кордоном є опитування (анкетування, інтерв'ювання); спостереження за мовленням та діяльністю людей різних сфер, професій; аналіз статистичних даних щодо стану мовної політики в Україні тощо. Дослідження проводиться у формі одержання інформації безпосередньо від учасників та опосередковано.

Наукова новизна роботи виявлена у спробі дослідити питання мовної стійкості та її джерел, як однієї з проблем соціолінгвістики та ключової риси громадянина українського суспільства; у пошуку сучасних можливих шляхів підвищення рівня мовної стійкості державних службовців і посадових осіб та перспектив популяризації української мови.

Висновки. Мовна стійкість є рисою набутою. Основними умовами підвищення рівня мовної стійкості народу є незалежність країни та національна свідомість її громадян, розвиток національної культури та відсутність агресивного впливу інших культур, продумана стратегія державної мовної політики та високий рівень мовної стійкості державних службовців і посадових осіб. Мовна стійкість народу України має стати пріоритетом ідеології держави та свідомим вибором її громадян. Актуалізація та дослідження питання шляхів розвитку мовної стійкості керівних кадрів, уповноважених сприяти підвищенню рівня мовної стійкості громадян, має проводитися на рівні держави, окремих структур, суспільних організацій, освітніх установ та стати основою для вдосконалення мовної політики в Україні. Це вимагає системного моніторингу мовної ситуації в країні, аналізу інформації, пошуку та реалізації шляхів підвищення рівня мовної стійкості насамперед керівних кадрів. Мова відіграє провідну роль для розвитку народу, його культури, історії, світогляду та усвідомлення власної самобутності. Тільки за умови високого рівня мовної стійкості народу може існувати вільна й незалежна Україна та українська нація.

Ключові слова: мовна стійкість, мовна свідомість, національно-мовна особистість, рідна мова, державні службовці, посадові особи, білінгвізм.

Larysa KOVALENKO

Candidate of Pedagogic Sciences, Head of the Department of Ukrainian Language and Literature, Languages of National Minorities and Foreign Literature, Communal Institution of Higher Education "Vinnytsia Academy of Continuing Education"

kovalenko.l@academia.vn.ua

ORCID: 0000-0002-3076-1279

Svitlana ZHARAIA

*Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor at the Department of Management and Administration, Communal Institution of Higher Education "Vinnytsia Academy of Continuing Education" *Educationnauka2018@gmail.com**

ORCID: 0000-0002-1829-1673

LINGUISTIC STABILITY OF CIVIL SERVANTS AND OFFICIALS AS A KEY FEATURE OF A UKRAINIAN SOCIETY CITIZEN

Abstract. *The formation of a national-language conscious personality of the state citizen in the conditions of the latest stage of development of Ukrainian society meets the challenges today. The article analyzes the problem of language stability, which is based on national consciousness, education, traditions and culture, as well as cooperation with representatives of other nationalities living on the territory of Ukraine.*

In particular, attention is focused on the important issue of the linguistic stability formation of government officials such as civil servants, public managers, officials of various levels and spheres of activity, on which the formation of a new nationally conscious generation of citizens and the development of the state as a whole largely depends. The main factors and ways of formation and development of the leader's national-language personality are determined.

The purpose of the article is based on the analysis of scientific literature; taking into account modern national and political realities in Ukraine, the goal is to answer the questions related to the factors influencing the formation of linguistic stability of management staff, which are supposed to contribute to increasing the level of linguistic stability of citizens.

The methodology of problem research is based on a combination of such methods as analysis, synthesis and generalization. The theoretical and methodological basis of the research are native and foreign scientific works devoted to the definitions of "language stability" and "language resilience". It is noted that effective methods of researching language stability of citizens in the country and abroad are surveys (questionnaires, interviews); observation of speech and activities of people of various fields and professions; analysis of statistical data on the state of language policy in Ukraine, etc. The research is conducted in the form of obtaining information directly from the participants and indirectly.

The scientific novelty of the work is revealed in the attempt to investigate the issue of language stability and its sources as one of the problems of sociolinguistics. It is a key feature of a Ukrainian society citizen; in the search for modern possible ways to increase the level of language stability of civil servants and officials and the prospects for popularizing the Ukrainian language.

Conclusions. *Language stability is an acquired trait. The main conditions for raising the level of language resilience of the people are the independence of the country and the national consciousness of its citizens, the development of national culture and the absence of aggressive influence from other cultures, a well-thought-out strategy of state language policy and a high level of language resilience of civil servants and officials. The language stability of the Ukrainian people should become a priority of the state's ideology and a conscious choice of its citizens.*

Key words: *language stability, language consciousness, national-speaking personality, mother tongue, civil servants, officials, bilingualism.*

Постановка проблеми. Україна буде незалежну правову демократичну державу. В основу реформ покладено законність і порядок. Українські реалії та проблеми у сфері державного управління та публічного адміністрування тісно пов'язані із загальною ситуацією в державі – з національно-визвольною війною України за свою незалежність і суверенітет. У результаті нав'язаної російською федерацією гібридної війни, яку вона підступно називає «спецоперацією з денацифікації», знищено значну кількість українських міст і сіл, вбито, скалі-

чено та депортовано значну частину цивільного населення. Війна суттєво підірвала економіку України, але посилила національно-визвольний рух українців, піднесла на вищий рівень осмислення значення національних цінностей – мови, культури, освіти, а також відкрила всьому світові велич і звитягу українського війська. Водночас саме війна вказала на наявність системної кризи управління: політичної, соціальної, економічної, державної, національної – та гостру потребу суттєвого вдосконалення всіх управлінських процесів з урахуванням як позитивного, так і нега-

тивного вітчизняного й зарубіжного досвіду та перегляду перспектив розвитку України.

В умовах розбудови громадянського суспільства, формування ціннісно-сислової компетенції фахівців усіх галузей та рівнів особливо необхідні інтелектуальні високопрофесійні та високодуховні особистості – державні службовці, посадові особи, викладачі, політики, правники. Але насамперед потрібні національно свідомі громадяни, для яких власна національна ідентичність і гідність, патріотизм і мовна стійкість – не просто слова, а основа життя та діяльності.

Саме від керівних кадрів – державних службовців, публічних управлінців, посадових осіб – справжніх народних лідерів, залежить врегульованість сучасного життя та достойне майбутнє, яке несе в собі дух нового сталого розвитку держави. Посадові особи системи державної служби, обов'язки яких передбачають, крім здійснення повноважень із питань державної служби, ще й організацію та керівництво роботою великої кількості працівників, мають насамперед дбати про збереження національних цінностей, народної самобутності, мовної ідентифікації. Історія доводить, що саме завдяки зусиллям багатьох небайдужих поколінь українських керівників-патріотів, відданих захисників, мудрих очільників зростають і формуються україномовні особистості в самостійній суверенній державі. Говорити рідною мовою – означає встановити зв'язок із поколіннями наших пращурів, підживлюватися їхніми знаннями, досвідом, почуттями.

Мовна стійкість народу є надважливою, оскільки вона і є ознакою його національної самобутності, культури, історії. Кожну націю можна ідентифікувати за допомогою мовної стійкості. На нашу думку, мовна стійкість передбачає вільне спілкування, письмо, творчість, здійснення всіх управлінських процесів рідною українською мовою в Україні, а також забезпечення її розвитку та процвітання, захисту від ворогів та убезпечення від зникнення.

Проблема формування національномовної особистості в Україні має не лише мовну природу, а й соціальну, політичну, юридичну. За словами Ореста Ткаченка, «проблема мовної стійкості та її джерел набуває зараз особливої практичної гостроти там, де процеси мовної асиміляції ставлять під загрозу існування пев-

ної мови, а разом із тим, як дальший наслідок, можуть призвести до загибелі народу – носія відповідної мови» [1].

Аналіз джерел та результатів досліджень. Питанню мовної стійкості, складовою якої є національно-політична свідомість особистості, присвячено ряд наукових досліджень, методологічною основою яких стали праці К. Юнга, Е. Ренана, Г. Тарда, Е. Сміта.

У пострадянському мовознавстві дослідження мовної стійкості, її джерел та проблем розпочав відомий український лінгвіст О. Ткаченко. Вивчення мовознавчої та лінгводидактичної літератури засвідчує, що проблему мовної стійкості в лінгвістичному аспекті продовжили досліджувати мовознавці Б. Ажнюк, Г. Залізник, Л. Масенко, О. Селіванова, Л. Підкуймуха, К. Тищенко, О. Ткаченко С. Єрмоленко, А. Погрібний та інші науковці.

І все ж таки складається враження, що в лінгводидактичному науковому просторі означена проблема залишається на периферії дослідницьких інтересів учених. Питання мовної стійкості українців потребує посиленої уваги в сучасних складних умовах інформаційної, ідеологічної, загарбницької війни з агресивною рашистською державою.

Результати аналізу мовознавчих студій переконують у тому, що мовною стійкістю науковці, здебільшого, називають намір і поведінку мовця чи групи мовців неухильно послуговуватися своєю мовою в спілкуванні, незалежно від того, якою мовою говорить співрозмовник [1]. Цікавим є тлумачення означеного поняття, запропоноване Т. Симоненком: «Мовна стійкість – це якість, намір, психологічний орієнтир індивіда непохитно користуватися в щоденному спілкуванні певною мовою, мовними засобами, які є для людини природовідповідними та близькими з погляду її виховання та освіти» [2].

Варта підтримки наукова позиція Т. Гриценка, за якою «сьогодні мовну стійкість визначають як зростання авторитету української мови, усвідомлення потреби спілкуватися й пізнавати світ засобами рідної мови, прагнення позбутися монополії суржику, турбота про високу культуру спілкування тощо» [3].

У наукових колах надзвичайно цікавими є праці докторів філологічних наук Ореста Ткаченка «Проблема мовної стійкості та її джерел» і Лариси Масенко «Мовна стійкість і мовна

стабільність». За висловлюванням О. Ткаченка, «мовну стійкість живлять чотири головних джерела, що становлять доконечні умови його національного спілкування: національна традиція (вона ж історична пам'ять); національна свідомість та солідарність, що мають становити взаємопов'язану нерозривну пару; національна культура, духовна і матеріальна; національний мир і співробітництво з іншими народами, що живуть на території відповідного народу» [4; 5].

Сучасна українська письменниця Ірена Карпа влучно назвала мовну стійкість презумпцією власної універсальності. Не варто випускати з поля зору активний вплив національної свідомості на діяльність людей, а отже, на розвиток і збереження державності. Невіддільною ознакою мовної стійкості є генетичне відчуття національної свідомості та гідності, що ґрунтується на глибокому знанні історії, культури, мови та літератури рідного народу. За визначенням І. Кресіної, «національна свідомість – це усвідомлення державно-політичної, громадсько-територіальної спільності (соборності), духовної єдності, етнічної та історичної спорідненості, психологічної, культурної самобутності та неповторності» [6].

Цікава точка зору українського дослідника В. Лісового, який вважає, що для буття нації важлива не тільки, а часом і не стільки наявність певних особливостей у культурі чи політичній історії, скільки те, у чому самі люди вбачають свою особливість, свою відмінність від інших націй. Це самоусвідомлення має дуже важливий складник – певні ціннісні орієнтації та волю, тобто діяльне утвердження себе як колективної «особистості» [7].

Потужно звучать аргументи українців, які обстоюють мовні права: «Українську треба знати, розуміти і поважати в Україні, тому що це один із головних елементів націє- та державотворчих процесів» (Олександр Положинський «Тартак»); «Українці мають нарешті зрозуміти, що мова – це наш стратегічний ресурс, не менш важливий за газ чи нафту» (Вадим Красноокий, "Mad Heads XL"); «Насправді головний сенс у тому, щоби більшість людей просто відмовилися від стереотипного використання російської. Це питання гідності» (Олександр Ярмола «Гайдамаки»); «Не треба робити подвигу зі знання рідної мови – це за визначенням має бути так. І будь-які дискусії на зазначену тему

просто недоречні. Живеш в Україні, де є українська, то й спілкуйся нею» (Олександра Кольцова «Крихітка»).

Мета роботи. Виходячи з аналізу наукової літератури, з урахуванням сучасних національно-політичних реалій в Україні, поставлено за мету дати відповідь на питання, що пов'язані з чинниками впливу на формування мовної стійкості керівних кадрів, які покликані сприяти підвищенню рівня мовної стійкості громадян.

Виклад основного матеріалу. Актуальність, проблемність і гострота теми національно-мовної стійкості стали очевидними зі здобуттям Україною незалежності, адже за часів СРСР національні інтереси українців були свідомо проігноровані. У масштабах сучасної країни, яка у війні виборює свої права, лінгвістична нестійкість є загрозливою. Усвідомлення кожним українцем своєї мови як складової власної національної ідентичності дозволяє не розмовляти російською мовою з російськомовними громадянами, виявляючи, так би мовити, «ввічливість». З огляду на це, можна стверджувати, що лінгвістична стійкість – це здатність людини послуговуватися своєю мовою, не переходячи на мову співрозмовника.

Відповідно до статті 10 Конституції України «державною мовою України є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток та функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання та захист російської та інших мов національних меншин України» [8].

У статті 2 Закону України «Про державну службу» зазначено, що Конституцією України українській мові надано статус мови офіційного спілкування посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування під час виконання посадових обов'язків, а також мови діловодства та документації цих органів і посадових осіб.

Однак, у 2013 році в незалежній суверенній Україні Верховна Рада прийняла Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (неофіційно відомий як «Закон Ківалова-Колесніченка»), який захищав російську мову та інші мови національних меншин. Прибічники такого законопроекту переконували, що він полегшить життя російськомовним українцям. Проти-вники ж побоювалися, що російська мова, яка

широко насаджувалася в офіційних установах України, може швидко стати поширеним явищем, кидаючи виклик українській мові та спричиняючи розкол між Сходом і Заходом України.

Подібні законопроекти закономірно призводять до явища білінгвізму. В Україні білінгвізм асиметричний. Люди, які розмовляють українською, володіють і російською, але справедливого зворотного явища не відбувається. На думку Л. Масенко, «ідея рівних прав для двох мов як ніколи набула сильних позицій, і це зараз прийнято вважати позитивом, але будь-який соціолінгвіст вам скаже, що така тотальна двомовність не є гармонізуючим і об'єднуючим фактором для суспільства, а, навпаки, загрожує або повним зникненням однієї з мов, або остаточним розколом країни» [5].

Питання мовної стійкості залежить від зовнішніх і внутрішніх проблем українського народу. Дві перешкоди стоять на заваді мовної стійкості та є найнебезпечнішими, оскільки вони духовно обеззброюють народ: 1) зовнішня, матеріальна (антинаціональна діяльність у вигляді репресій і терору); 2) внутрішня, ідейна (антинаціональна ідеологія у формі відповідних поглядів і теорій) [9].

Звісно, від часу розпаду СРСР і здобуття Україною незалежності позиції російської мови послабились, але вона залишилася однією з найчастіше вживаних мов у бізнесі, судочинстві, науці, мистецькій діяльності та багатьох інших ділянках повсякденного життя. За даними перепису населення 2001 р., 67,5% громадян України визнали українську мову рідною, тоді як 29,6% вважали рідною російську. Різні інші мови становлять 2,9% решти [10]. За радянських часів і російська, і українська мали офіційний статус державних мов Української РСР.

Аби врегулювати використання української мови, 16 червня 2019 року набув чинності Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», у якому чітко визначено коло осіб, зобов'язаних вільно володіти державною мовою: народні депутати України, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови, державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, особи офіцерського складу, особи рядового і начальницького складу органів правопорядку та посадові особи інших органів, працівники дипломатичної служби, судді тощо [11].

Стратегія популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава», розроблена Кабінетом Міністрів України (розпорядження від 17 липня 2019 р. № 596-р), передбачає неухильну реалізацію окреслених завдань у три етапи: I етап (2019–2020 роки) – вивчення поточного стану сфери застосування державної мови; II етап (2021–2025 роки) – збільшення комунікативного та демографічного потенціалу української мови, формування цілісного україномовного інформаційно-культурного простору; III етап (2026–2030 роки) – підвищення загальної мовної культури населення.

Уміння комунікувати, домовлятися, переконувати, вільно та досконало послуговуючись рідною мовою, становить фундамент професіоналізму спеціаліста будь-якого фаху. Управлінська ж праця є особливим видом трудової діяльності, яка передбачає такий тип спілкування з людьми, який має могутню силу впливу на свідомість, мотивацію та сприяє утвердженню авторитету мови. Мовно-мовленнєві, комунікативні вміння керівника є надважливою професіограмою. Тому працівники управлінської сфери повинні усвідомлювати моральну відповідальність за потужний вплив на формування мовної особистості, виховання стійкого національно свідомого покоління.

На часі розробка та затвердження окремих документів: «Положення щодо призначення керівних кадрів у сфері освіти України», «Положення щодо професійного тестування керівних кадрів у сфері освіти», «Положення про атестацію керівників у сфері освіти». Цілком можна погодитися з І. Кресіною, яка наголошує, що національна свідомість – це «складна система духовних феноменів та їх утворень, які сформувалися в процесі історичного розвитку нації, відображають основні засади її буття та розвою» [6].

Погоджуємося з О. Ткаченком, що в значної частини наших керівників і підприємців недостатньо високий рівень знання законодавчої бази, загальної культури, а також навичок і вмінь у сфері ділового спілкування [1]. Назріло питання поставити на один рівень як освіту, професійність, організаторські здібності, досвід роботи керівника, так і його мовну компетентність, емпатію, вміння ефективно комунікувати, домовлятися та спільно вирішувати будь-які проблеми. І. Огієнко зазначав: «Особа,

що не знає добре своєї соборної літературної мови та своїх рідномовних обов'язків, не може бути робітником пера» [12; 24]. Відтак, згідно із Законом «Про забезпечення функціонування української мови як державної» передбачено, що люди, які мають намір отримати державну посаду, будуть зобов'язані скласти тест із вільного володіння українською мовою [11].

Нагальною потребою часу є розробка послідовної державної кадрової політики, насамперед щодо призначення керівників усіх галузей тільки за умови проходження ними спеціальної магістерської підготовки. В якості прикладу слід навести вимоги до призначення керівників у системі освіти більшості розвинених країн світу (США, Канади, Австралії та ін.). У цих країнах для призначення на керівну посаду в сфері освіти необхідно отримати ступінь Leadership in Learning, Education Leadership тощо.

Виходячи з аналізу наукової літератури, з урахуванням сучасних національно-політичних реалій в Україні можна виокремити соціальні, психологічні, комунікативні передумови формування української мовної особистості державних службовців та посадових осіб, а також шляхи підвищення мовної стійкості громадян:

1) створення стабільного україномовного середовища в державі: обов'язкове використання української мови у сфері обслуговування, навчальних закладах, державних установах, соціальних мережах; створення ситуацій, у яких обов'язкова українська мовна практика;

2) створення умови соціальної та економічної вигоди від володіння українською мовою на державному рівні (володіння українською державною мовою означає успішну життєву перспективу);

3) усне та письмове спілкування представників державної влади, місцевого самоврядування, а також ведення документації виключно державною українською мовою;

4) вільне й рівноправне спілкування представників професійних середовищ та перехід на українську мову в усіх мовленнєвих ситуаціях, вивчення, вдосконалення знань української мови, підвищення мовно-мовленнєвого кваліфікаційного рівня протягом усього життя;

5) переборення комплексу меншовартості, мовної непевності, комплексу «людини другого сорту», якщо такі явища спостерігаються;

6) розробка системи заходів щодо формування в молоді цілісності, єдності українознав-

чого світогляду й мови, особистісної гідності, національної ідентичності, мовної стійкості;

7) упровадження заходів, спрямованих на підвищення у громадян рівня усвідомлення незалежності та самобутності себе та своєї країни, бажання зберегти та примножити свій генетичний і культурний код, традиції, забезпечити зв'язок між поколіннями;

8) періодичне проведення соціопитування серед громадян щодо визначення рівня престижності української мови серед сучасних українців;

9) підвищення рівня національної свідомості молоді шляхом організації масових заходів, конференцій, міжнародних зустрічей та наукових досліджень у державних і комерційних закладах;

10) створення та використання україномовного контенту (надання переваги фільмам, музиці, театру та блогам українською мовою, долучення до спільноти творців контенту всіх небайдужих, укладання списку українських гуртів, режисерів, інфлуенсерів; встановлення української мови як основної в налаштуваннях гаджетів, браузерів, усіх застосунків, соцмережах);

11) контроль за дотриманням мовних законів, розпоряджень, моніторинг реалізації стратегій розвитку української мови в державних установах, громадських місцях, зокрема розважальних закладах тощо.

Висновки. Мовна стійкість є рисою, яку людина набуває протягом життя. Основними умовами підвищення рівня мовної стійкості є незалежність країни та національна свідомість її громадян, розвиток національної культури та відсутність агресивного впливу інших культур, продумана стратегія державної мовної політики та високий рівень мовної стійкості державних службовців і посадових осіб. Мовна стійкість народу України має стати пріоритетом ідеології держави та свідомим вибором її громадян. Актуалізація та дослідження питання шляхів розвитку мовної стійкості керівних кадрів, уповноважених сприяти підвищенню рівня мовної стійкості громадян, має проводитися на рівні держави, окремих структур, суспільних організацій, освітніх установ та стати основою для вдосконалення мовної політики в Україні. Це вимагає системного моніторингу мовної ситуації в країні, аналізу інформації, пошуку та реалізації шляхів підвищення рівня мовної стійкості насамперед керівних кадрів. Мова відіграє про-

відну роль для розвитку народу, його культури, історії, світогляду та усвідомлення власної самобутності. Тільки за умови високого рівня мовної стійкості народу може існувати вільна

й незалежна Україна та українська нація. Українська мовна стабільність залежить як від ставлення до рідної мови кожного громадянина, так і від державної мовної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ткаченко Орест. Проблема мовної стійкості та її джерела. *Українська спілка*. URL: http://national.org.ua/library/orest_tkaczenko.html
2. Симоненко Т. Стимулювання студентів до українськомовної стійкості. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 1. С. 46–47.
3. Гриценко Т. Розвиток мовної особистості у технічних ВНЗ. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах : збірник наукових праць Національного університету. 2009. Вип. 17. С. 162–172.
4. Ткаченко О.Б. Проблема мовної стійкості та її джерела. *Мовознавство*. 1990. № 4. С. 3–10.
5. Мовна стійкість і мовна стабільність. Київ, 2002. С. 11–14. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8995/Masenko_Movna_stiykist%27_ta_movna.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси (етнополітичний аналіз) : монографія. Київ : Вища школа, 1998. 392 с.
7. Націоналізм : Антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2000. 872 с.
8. Конституція України. – Режим доступу: rada.gov.ua.
9. Ткаченко, О.Б. Українська мова сьогодні й історична перспектива. Київ : «Наукова думка», 2014. 512 с.
10. Grenoble, L.A. Language Policy in the Soviet Union. Springer Science & Business Media. 31 липня 2003 р. ISBN 9781402012983
11. Закон України «Про функціонування української мови як державної». [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
12. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів, 2001. С. 24.

REFERENCES:

1. Tkachenko, Orest. Problema movnoi stiikosti ta yii dzherela [The problem of language stability and its sources]. *Ukrainska spilka*. Retrieved from: http://national.org.ua/library/orest_tkaczenko.html [in Ukrainian].
2. Symonenko, T. (2004). Stymuliuvannia studentiv do ukrainskomovnoi stiikosti [Stimulating students to Ukrainian language stability]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli. 1*, 46–47 [in Ukrainian].
3. Hrytsenko, T. (2009). Rozvytok movnoi osobystosti u tekhnichnykh VNZ [Development of linguistic personality in technical higher educational institutions]. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu. 17*, 162–172 [in Ukrainian].
4. Tkachenko, O.B. (1990). Problema movnoi stiikosti ta yii dzherela [The problem of language stability and its sources]. *Movoznavstvo. 4*, 3–10 [in Ukrainian].
5. Movna stiikisti i movna stabilnist (2002). [Linguistic stability and linguistic stability]. Kyiv, 11–14. Retrieved from: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8995/Masenko_Movna_stiykist%27_ta_movna.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
6. Kresina, I.O. (1998). *Ukrainska natsionalna svidomist i suchasni politychni protsesy (etnopolitychnyi analiz) [Ukrainian national consciousness and modern political processes (ethnopolitical analysis)]*: Monohrafiia. Kyiv: Vyshcha shkola, 392 s. [in Ukrainian].
7. Natsionalizm: Antolohiia (2000). [Nationalism: Anthology] / Uporiad. O. Protsenko, V. Lisovyi. Kyiv: Smoloskyp, 872 s. [in Ukrainian].
8. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: rada.gov.ua. [in Ukrainian].
9. Tkachenko, O.B. (2014). *Ukrainska mova sohodennia y istorychna perspektyva [The Ukrainian language today and historical perspective]*. Kyiv: "Naukova dumka", 512 s. [in Ukrainian].
10. Grenoble, L.A. (2003, July 31). Language Policy in the Soviet Union. Springer Science & Business Media. ISBN 9781402012983 [in English].
11. Zakon Ukrainy "Pro funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi" [Law of Ukraine "On the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language"]. [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
12. Ohienko, I. (2001). *Nauka pro ridnomovni oboviazky [The science of mother tongue obligations]*. Lviv, 24.